Talousvaliokunnalle

27.5.2022

Työ- ja elinkeinoministeriön lausunto, HE 43/2022

Hallituksen esityksellä implementoidaan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/790. Direktiivillä edistetään digitaalisten teknologioiden käyttöä, teosten rajat ylittävää käyttöä, teosten laajempaa saatavuutta ja toimivia tekijänoikeusmarkkinoita. Lainmuutoksilla pannaan täytäntöön myös lähetystoimintaa harjoittavien organisaatioiden tiettyihin verkkolähetyksiin ja televisio- ja radio-ohjelmien edelleenlähetyksiin sovellettavien tekijänoikeuden ja lähioikeuksien käyttämistä koskevien sääntöjen vahvistamisesta ja neuvoston direktiivin 93/83/ETY muuttamisesta (EU) 2019/789. Eräiden muiden muutosten ohella lakiin esitetään lisättäväksi säännös, jonka mukaan eräitä palveluntarjoajia koskevien vastuusäännösten sijaan sovellettaisiin tekijänoikeuslain uuteen 6 a lukuun otettavia säännöksiä.

Kyseessä on kansainvälistä, ellei suorastaan globaalia palveluntarjontaa koskevan sääntelyn kansallinen ulottuvuus. Komissio selvitti 2013 julkaistussa raportissa[1] tuolloin voimakkaassa kasvuvaiheessa olleen some-yhtiö Facebookin sopimusrakennetta ja strategiaa. Yhtiön toimintaan liittyi eräitä täysin uusia liiketoiminnan strategiaan liittyviä ”innovaatioita”. Näitä olivat mm.:

-lainvalinta (Kalifornian laki, myöh. Irlanti)
-oikeuspaikka (Santa Clara County)
-palvelun sisältävän datan ”propertisointi”/omistusoikeudellistaminen: ”you own what you upload”
-palvelukokonaisuuden samoin kuin sopimuksen kolmikantaisuus: FB, loppukäyttäjä, mainostaja, näiden kaikkien keskinäisten suhteiden sopimusoikeudellinen sääntely (B2C2B)

Näiden avulla yhtiö rakensi globaalia liiketoimintaansa ja palvelupresenssiä käytännössä koko maailmassa. Yhtiö on tähän mennessä kasvanut erittäin merkittävästi ja sen asiakasmäärän on ilmoitettu ylittäneen kaksi miljardia. Kyseessä on siten lyhyessä ajassa tapahtunut hämmästyttävä menestys, jollainen on harvinainen tunnetussa taloushistoriassa (verrokkeina toki Amazon, Alibaba, Apple, Google (Alphabet), eräässä mielessä Microsoft).

Euroopan unionissa on kuluvina vuosina seurattu FB:n ja eräiden muiden teknojättien menestystarinaa kiinnostuneina, mutta myös huolestuneina. Miksi Eurooppa ei ole kyennyt kehittämään mitään vastaavaa menestystä digipalveluiden alalla? Vuonna 2000 toteutetun laajamittaisen eurooppalaisen telealan liberalisoinnin – jossa Suomella oli hyvin keskeinen rooli – piti nimenomaan johtaa eu-

[1] The Gap – ICT revolution’s Challenges to Legal Institutions https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/029d3e13-455e-4c47-a9c3-e0c197dbfe3e (author: Mikko Huuskonen)

rooppalaisen palvelutuotannon nopeaan kehittymiseen. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan saimme amerikkalaiset palveluyritykset Euroopan markkinoita hallitsemaan.

EU on kehittänyt omaa vastapeliään lainsäädännön saralla. GDPR oli tarkoitettu luomaan pelisääntöjä datan käsittelyn, erityisesti henkilötietojen, osalta. DSA, muun sääntelyn ohella, on puolestaan luomassa pelisääntöjä internetpohjaiseen palvelutuotantoon. Teknojättien toimintaan on puututtu kilpailupolitiikan välineillä. Tekijänoikeuden alalla halutaan vahvistaa eurooppalaisen luovan alan asemaa suhteessa teknojätteihin, ja luoda parempia edellytyksiä oikeudenmukaisempaan tulonjakoon suhteessa näihin monopolinomaisiin jättiläisyrityksiin. Täytyy toivoa, että valitut toimet ja strategia johtavat Euroopan parempaan menestykseen.

Lakiesitystä käsiteltiin työryhmässä, jossa oli edustus keskeisistä ministeriöistä. Lain käsittely osui myös kiireisimpään ja kriittisempään pandemia-aikaan, jolloin monen ministeriön kriittisiä resursseja tarvittiin erilaisissa hätä/tukioperaatioissa. Lopputulos käsiteltävän HE:n suhteen näyttää kuitenkin olevan eri vaiheiden jälkeen varsin hyvä ja vastaavan direktiivin tavoitteita.

Eräitä kysymyksiä nousee vielä esiin.

Alustayhtiöt ovat saaneet valtavia asiakasmääriä itselleen aktiivisen sopimustoimintansa ansiosta. Palveluihin on helppo liittyä ja niitä koskevat sopimukset hyväksytään usein automaattisesti, sopimuksia ehkä lukemattakin (click-wrap). Näiden sopimusten rooliin liittyy useita kysymyksiä. Ensinnäkin, sopimuksissa on edelleen ”you own what you upload” –tyyppisiä ehtoja (”omistat minkä lataat”).

Herää kysymys, ovatko nämä asiakassopimusten sopimusehto edelleen voimassa, vai voiko laki lakkauttaa tai muuttaa niitä takautuvasti? Jos uusi laki ohittaa tällaiset ehdot, se olisi hyvä tuoda esiin. Kuluttajaoikeuden puolella näitä sopimusehtoja kuten lainvalintaa, on pidetty kohtuuttomina sopimusehtoina, mutta vaikka kuluttajia koskevat sopimusehdot olisivatkin ratkaistavissa tätä kautta, toisaalta sopimussuhteiden kentässä jää auki, mikä on yritysten välisten ns. B2B –sopimusten asema.

Verkkosisällönjakopalvelun tarjoaja on usein globaali yritys, joka pyrkii käyttämään kaikkialle sopivaa sopimusmallia (one-size-fits-all) ympäri maailman. Lakiesitys ei varsinaisesti alleviivaa, miten tai mitkä elementit yhtiön toiminnassa varsinaisesti kytkevät sen Suomen lainsäädäntöön, ts. mitä kautta ja missä laajuudessa Suomen lainsäädäntö tulee sovellettavaksi sellaisiin kansainvälisiin palvelusopimuksiin, joissa on esim. mainittuja lainvalintaehtoja.

Korvaustasoa koskeva sääntely jää yleensä aina jossain mielessä epätäydelliseksi, sillä toisen osapuolen neuvotteluaseman parantamiseen tähtäävällä lailla voi olla kielteinen vaikutus palvelun kysyntään. Mikään ei esimerkiksi takaa, että kuluttajat ovat valmiita maksamaan nykyistä enemmän palveluistaan. Korvaustason kohottamiseen liittyvät toiveet ovat siten käytännössä ehdollisia sille, onko tuotteella lopulta kysyntää korkeammalla hinnalla. Tämän suhteen vasta tulevaisuus näyttää, miten toimivia transaktiojärjestelyjä markkinoille syntyy. Kannatettava ajatus sisällöntuotannon paremmasta neuvotteluasemasta voi siten olla haasteellinen käytännössä, koska pelkkä laki ei parempaa neuvotteluasemaa takaa. Tästä syystä lain toteutumista seurattaessa olisi hyvä kiinnittää huomiota transaktiojärjestelmien toimivuuteen ja joustavuuteen.

Riidanratkaisumekanismeissa kohteena on kovin perinteiseen tapaan yksittäinen teos, ja riidan ratkaisuun asetettavat elimet toimivat ikään kuin tällaiselta selkeästi hallittavalta yksittäistapaukselli-

selta pohjalta. Oletettavampaa kuitenkin on, että todellisuudessa markkinat tulevat toimimaan toisen tyyppisellä tavalla. Tämä johtuu siitä, että verkon asiakasmäärät luetaan usein sadoissa miljoonissa ja yksittäiset käyttötapahtumat miljardeissa. Oletettavampaa on, että verkossa tapahtuva tuottajien välinen kauppa tapahtuu esim. katalogiperiaatteella, jossa myydään ja ostetaan kokonaisia repertuaareja pikemminkin kuin yksittäisiä teoksia. Yksittäisen teoksen käyttötapahtumien arvo voi olla niin marginaalinen, että minkä tahansa riidanratkaisun kustannukset helposti ylittävät sen kaupallisen arvon.

Tästä syystä on olemassa riski, että riidanratkaisua koskevat säännöt jäävät teoreettisiksi. Työryhmätyön aikana esille nousi tekijänoikeusneuvoston tehtävien laajentaminen tältä osin. Katsommekin edelleen, että uusia organisaatioita ei tarvita, jos meillä on valmiina tekijänoikeudellisia tulkintoja antava toimielin, jonka tehtäviä voidaan muokata uusia tarpeita vastaavasti, etenkin kun on epävarmaa, toteutuuko riidanratkaisu kaavaillulla tavalla käytännön elämässä.

Lopuksi, hallituksen esitysten luettavuutta yleensä parantaa rinnakkaistekstien saatavuus, mutta jostain syystä ainakaan käyttämässämme versiossa (eduskunta.fi) ei näitä ollut.

Kunnioittavasti

Mikko Huuskonen
Teollisuusneuvos, dos.
Työ- ja elinkeinoministeriö